

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Bezuidenhoutseweg 67
2595 BD Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 25 januari 2022
Betreft Rapportage internationale defensiesamenwerking 2021

Onze referentie

BS2021028694

Afschrift aan

de Voorzitter van de Eerste
Kamer der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

Hierbij informeer ik u over de voornaamste ontwikkelingen in de internationale defensiesamenwerking in het afgelopen jaar. Internationale samenwerking is van groot belang voor de kwaliteit en effectiviteit van de Nederlandse defensieorganisatie en de veiligheid van Nederland, Europa en de NAVO. Daarom zetten wij in op verdieping van de samenwerking met omringende Europese landen en andere strategische partners, zoals ook vastgelegd in het coalitieakkoord. In deze rapportage ga ik in op de belangrijkste ontwikkelingen in 2021 in de relatie met de strategische partners van Defensie, namelijk België en Luxemburg, Duitsland, Frankrijk, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Tevens ga ik in op significante ontwikkelingen in de samenwerking met andere landen, namelijk Suriname en Israël. Vervolgens belicht ik relevante ontwikkelingen in multilateraal verband, namelijk binnen de Europese Unie (EU), de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), de Verenigde Naties (VN), de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), de *Northern Group*, de *Joint Expeditionary Force* (JEF) en het *European Intervention Initiative* (EI2). Tot slot informeer ik u over ontwikkelingen met betrekking tot de bilaterale INCSEA-overeenkomst (*prevention of Incidents at Sea*) met de Russische Federatie.

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

Strategische partners

België en Luxemburg

In 2021 is de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten en mijnenbestrijdingscapaciteit met België voortgezet. Op 30 november 2021 is de kiel gelegd van het eerste Belgische mijnenbestrijdingsvaartuig. Ook zijn op die dag de namen bekendgemaakt van de in totaal twaalf Nederlandse en Belgische mijnenbestrijdingsvaartuigen. Het eerste Belgische schip is naar verwachting in 2024 gereed, het eerste Nederlandse schip in 2025 (Kamerstuk 35925-X, nr. 47).

In maart 2021 is België toegetreden tot de Nederlands-Luxemburgse samenwerking op het gebied van het *Short Range Tactical Unmanned Aircraft System* (SRTUAS). Nederland zal nu ook voor België systemen aankopen en gezamenlijk beheren. Daarbij is het streven om gezamenlijk te trainen, oefenen, op te leiden en standaard procedures op te stellen. Ook wordt in nauwe samenwerking de instandhoudingsfase doorlopen.

In december hebben België, Luxemburg en Nederland een herzien *Memorandum of Understanding* (MoU) getekend aangaande het *Benelux Arms Control Agency* (BACA). Hiermee is de samenwerking geactualiseerd en uitgebreid. Binnen BACA zijn de drie nationale wapenbeheersingsorganisaties tot één geïntegreerd agentschap samengevoegd.

Tot slot hebben Luxemburg en Nederland in juli 2021 een aanvullende *Technical Arrangement* afgesloten, waaronder Nederland additioneel personeel levert voor Luxemburgse functies binnen de *Multinational Multi-Role Tanker Transport* (MRTT) Unit in Eindhoven.

Het Belgische Defensiebudget bedroeg in 2021 5,35 miljard euro (ca. 1,13% BBP), een verhoging van 500 miljoen euro ten opzichte van het budget in 2020. In 2022 zal het budget wederom met 500 miljoen worden verhoogd en 5,84 miljard euro (1,17% BBP) bedragen.

Het Luxemburgse Defensiebudget bedroeg in 2021 0,57% BBP (van 0,4% in 2019). In 2022 zal het Defensiebudget 464 miljoen euro (0,65% BBP) bedragen. Het voornemen is om te groeien naar 513 miljoen euro (0,69% BBP) in 2023 en 558 miljoen euro (0,72% BBP) in 2024.

Duitsland

Op 26 maart 2021 werd door de toenmalige staatssecretaris en haar Duitse evenknie in een gezamenlijke verklaring de intentie vastgelegd tot vergaande materieelsamenwerking en versterking van de defensie-industrie in beide landen, in samenwerking met de Ministeries van Economische Zaken van beide landen. Daarnaast is verkenning voortgezet van mogelijkheden voor samenwerking bij de vervanging van de Nederlandse luchtverdedigings- en commandofregatten en Duitse F-124 fregatten, in lijn met de intentieverklaring van december 2020 hierover. Tevens is op 24 november 2021 een *Letter of Intent* (LoI) getekend over verkenning van mogelijkheden voor gezamenlijke ontwikkeling en verwerving van luchtmobiele voertuigen (Kamerstuk 26396, nr. 117). Verder blijft Nederland zich, in lijn met de motie-Stoffer (Kamerstuk 35570 X, nr. 53),

inzetten voor aansluiting bij het Duits-Franse project *Main Ground Combat System* (MGCS) (Kamerstuk 35925 X, nr. 17).

Ter versterking van de samenwerking op militaire mobiliteit besloten de ministers in 2021 tot oprichting van een binationaal *Office for Military Mobility*, dat in 2022 wordt ingericht in Ulm. Verder is in oktober 2021 een *Letter of Intent* ondertekend over uitbreiding van de samenwerking bij opleidingen voor helikoptervliegers in het *International Helicopter Training Centre* te Bückeburg.

Ook de samenwerking in missies en crisissituaties was in 2021 intensief. Een deel van de Duits-Nederlandse tankeenheid 414 Pantserbataljon, dat deel uitmaakt van de Nederlandse 43^e Gemechaniseerde Brigade en de Duitse *1. Panzerdivision*, is in de tweede helft van 2021 ingezet in *enhanced Forward Presence* (eFP) in Litouwen (Kamerstuk 29521, nr. 420). Daarnaast heeft Nederland op Duits verzoek tijdelijk extra militairen voor *force protection* naar Afghanistan gestuurd vanwege een verhoogde dreiging (Kamerstuk 27925, nr. 769) en is nauw tussen beide landen samengewerkt tijdens de evacuatie-operatie uit Kaboel. In Mali leverde Nederland op verzoek van Duitsland drie militair specialisten aan de Duitse *Intelligence Surveillance and Reconnaissance* (ISR)-*Task Force* binnen de VN-missie MINUSMA (Kamerstuk 29521, nr. 426).

Dat Nederland zeer hecht aan de defensiesamenwerking met Duitsland, blijkt ook uit het feit dat de Nederlandse coalitiepartijen in december 2021 in het regeerakkoord hebben vastgelegd dat deze samenwerking onder meer in het landdomein verder zal worden verdiept.

De Duitse minister van Defensie en Commandant der Strijdkrachten presenteerden in mei 2021 een nieuwe visie voor de Duitse krijgsmacht, de zogenoemde "Eckpunkte für die Bundeswehr der Zukunft". Dit plan bevat ingrijpende wijzigingen voor de defensieorganisatie, zoals een reorganisatie naar twee operationele commando's voor aansturing van internationale en nationale inzet en vier krijgsmachtdelen per domein, waarbij een nieuw krijgsmachtdeel voor het cyber- en informatiedomein wordt opgericht en ondersteunende capaciteiten (weer) onder de krijgsmachtdelen zullen vallen. In december 2021 trad een nieuwe Duitse Bondsregering aan, die naar verwachting in 2022 nieuwe plannen zal presenteren. Het Duitse defensiebudget bedroeg in 2021 €45 miljard (1,57% BBP).

Frankrijk

In maart 2021 heeft de toenmalig minister van Defensie het grootkruis in de Orde van Oranje-Nassau uitgereikt aan de Franse minister van Defensie, Florence Parly, voor de constructieve impuls die zij aan de bilaterale samenwerking heeft gegeven in de afgelopen vier jaar.

In 2021 is verlenging (met twee jaar) overeengekomen van het verdrag tussen Frankrijk en het Koninkrijk der Nederlanden inzake ondersteuning bij noodhulp op Sint Maarten en samenwerking in de COVID-19-crisis. Het verdrag voorziet in het gebruik van elkaars haven, luchthaven, territoriale wateren en luchtruim en regelt de transit van Frans defensie- en overheidspersoneel over het grondgebied van Sint Maarten naar de grens met Saint Martin, en vice versa. Daarnaast ondertekenden beide ministers van Defensie op 25 juni 2021 een *Status of Forces*

Agreement (SOFA) dat een breder juridisch kader biedt voor activiteiten op het gebied van defensiesamenwerking in de Caribische regio. Dit verdrag volgt op dit moment het verdere wetgevingstraject.

Frankrijk organiseerde in 2021 meermaals virtuele bijeenkomsten met de aan Taakgroep Takuba en de Internationale Coalitie voor de Sahel deelnemende landen, om informatie te delen over relevante politieke- en veiligheidsontwikkelingen in de Sahel. Nederland onderhoudt nauw contact met Frankrijk over de herziening van de Franse militaire inzet in de Sahelregio (Kamerstuk 29521, nr. 426).

Op 8 december 2021 ondertekende de Commandant Landstrijdkrachten samen met zijn Franse collega een intentieverklaring ter versterking van de bilaterale samenwerking. Deze verklaring biedt duidelijke richtlijnen voor het bouwen aan een nog nauwere relatie en het bereiken van meer interoperabiliteit tussen de twee landmachten.

Het Franse defensiebudget bedroeg in 2021 39,2 miljard euro (2,04% BBP), een groei van 1,7 miljard euro ten opzichte van 2020. In 2022 moet het Franse defensiebudget 41 miljard euro bedragen.

Noorwegen

Op 5 november 2021, voorafgaand aan het Staatsbezoek aan Noorwegen, tekenden beide ministers van Defensie een hernieuwde intentieverklaring ter versterking en verdieping van de nauwe bilaterale defensiesamenwerking. Deze verklaring is voor uw informatie bij deze brief gevoegd.

Ook in 2021 vonden de *Joint Arctic Training* en *Joint Mountain Training* plaats in het noorden van Noorwegen. Deze trainingen hebben dit jaar plaatsgevonden in Bardufoss.

Noorwegen heeft binnen het raamwerk van het reeds bestaande Nederlands contract met Thales, eind mei 2021 een contract getekend voor de aanschaf van vijf Multi-Mission Radarsystemen. Dit is een unieke vorm van samenwerking op het gebied van aankoop van materieel.

In oktober 2021 is een nieuwe Noorse regering aangetreden. Het is een minderheidsregering met de steun van 76 van de 169 Noorse Kamerleden. Het Noorse defensiebudget bedroeg in 2021 6,1 miljard euro (2% BBP). Het budget voor 2022 zal ca. 7 miljard euro bedragen.

Verenigd Koninkrijk

De Nederlandse deelname met luchtverdedigings- en commandofregat Zr.Ms. Evertsen aan de reis met de Britse *Carrier Strike Group '21* naar Azië heeft een impuls gegeven aan de bilaterale samenwerking met als doel de interoperabiliteit verder te verbeteren (Kamerstuk 29521, nrs. 418, 422, 423, 424 en 425). Daarnaast tekende de Commandant der Strijdkrachten in 2021 met zijn Britse evenknie de *UK-NL Maritime Roadmap* voor verdere versterking van de maritieme samenwerking. De samenwerking in de *Joint Expeditionary Force* (JEF), die door het VK wordt geleid, is in 2021 verder versterkt, zoals verderop in deze brief wordt toegelicht.

De Britse regering heeft in maart 2021 een *Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*, getiteld "Global Britain in a competitive age" gepubliceerd, gevolgd door een *Defence Command Paper*. Hiermee positioneert het VK zich, na het vertrek uit de EU, op het internationale toneel als Europees land met mondiale belangen. De Britse marine wordt versterkt, de lucht- en landmacht worden gemoderniseerd en er wordt geïnvesteerd in *cyber*, *space* en multi-domein optreden. Het Britse defensiebudget kwam in begrotingsjaar 2021/2022 neer op 46 miljard pond (2,5% BBP); een stijging van 4,8 miljard ten opzichte van 2020/2021.

Verenigde Staten

De nauwe defensiesamenwerking met de VS komt onder meer tot uiting in de samenwerking op het gebied van innovatie, nieuwe technologie en *space*. Nederland is in 2021 toegetreden tot het door de VS geleide *AI Partnership for Defense* en heeft de intentie uitgesproken toe te treden tot het *International Innovation MoU* met betrekking tot *space*-samenwerking. Ook is in juni 2021 de Nederlandse BRIK-II satelliet vanuit Californië gelanceerd door Virgin Orbit, tegelijk met enkele satellieten van de *US Space Force* (Kamerstuk 34919, nr. 80).

Nederland speelt een belangrijke rol als gast- en doorvoerland voor de VS. In het kader van verbetering van de militaire mobiliteit in Europa is in 2021 besloten om €38 miljoen te investeren in *Army Prepositioned Stocks Eindhoven (APS-E)*, waar de VS gebruik van maakt voor de opslag van militair materieel (Kamerstuk 21501-28, nr. 217).

Met de verlenging in 2021 van het *Forward Operating Location (FOL)*-verdrag tussen het Koninkrijk en de VS wordt de goede operationele samenwerking in het Caribisch gebied voortgezet. Dit verdrag betreft het gebruik van faciliteiten in de Caribische delen van het Koninkrijk ten behoeve van drugsbestrijding in de regio. De samenwerking tussen Defensie, de Kustwacht Caribisch gebied en de *US Coast Guard* heeft in 2021 geleid tot meerdere drugsvangsten, waarbij duizenden kilo's cocaïne in beslag zijn genomen.

In januari 2021 is een nieuwe Amerikaanse regering aangetreden. Deze heeft in maart een *Interim National Security Strategic Guidance* gepubliceerd, in afwachting van de nieuwe *National Security Strategy* en *National Defense Strategy* die begin 2022 worden verwacht. De Indo-Pacifische regio vormt een belangrijke prioriteit. Tegelijkertijd is de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Europa uitgebreid met een *Army Multi Domain Task Force & Theater Fires Command*. Het Amerikaanse defensiebudget bedroeg in 2021 732 miljard US dollar (3,6% BBP) en in 2022 stijgt het budget met 36 miljard USD naar een totaal van 768 miljard USD.

Overige partnerlanden

Suriname

In 2021 is de defensiesamenwerking met Suriname hernieuwd. De minister van Defensie heeft tijdens een werkbezoek aan Suriname met de Surinaamse minister Mathoera een intentieverklaring ondertekend. Deze verklaring is bijgevoegd bij

deze Kamerbrief en betreft samenwerking op het gebied van opleiding en training, verkenning van mogelijkheden voor Nederlandse jungletraining in Suriname, technische assistentie bij organisatieontwikkeling van het Surinaams Nationaal Leger en de Surinaamse Kustwacht en kennisuitwisseling over militaire muziek, militair ceremonieel en protocol. Tevens zijn in 2021 bij een havenbezoek van Zr.Ms. Pelikaan aan Paramaribo maritieme activiteiten uitgevoerd met de Surinaamse marine en kustwacht en hebben enkele Surinaamse marineofficieren op Curaçao meegevaren met de Kustwachtcutter Jaguar en Zr.Ms. Pelikaan.

Israël

In oktober 2021 heeft Nederland een *Status of Forces Agreement* (SOFA) en een *Memorandum of Understanding* (MoU) op het terrein van defensiesamenwerking getekend met Israël. De Nederlandse defensiesamenwerking met Israël vindt plaats op basis van stand kabinetsbeleid en is vooral gericht op kennisuitwisseling (Kamerstuk 2021D50491). De Raad van State heeft in december 2021 een blanco advies gegeven op de Memorie van Toelichting bij de SOFA. De SOFA zal in het voorjaar aan uw Kamer worden voorgelegd ter uitdrukkelijke goedkeuring.

Multilaterale verbanden

Europese Unie

In 2021 is de strategische dialoog over het EU Strategisch Kompas gestart en op 9 november jl. werd een eerste conceptversie van het Strategisch Kompas gepresenteerd (Kamerstuk 2021Z23184). Een andere belangrijke ontwikkeling in 2021 waar Nederland een leidende rol in speelde was de toetreding van de VS, Canada en Noorwegen tot het PESCO-project over militaire mobiliteit (Kamerstuk 21501-28 nr. 220). In het najaar van 2021 werd de Europese Vredesfaciliteit voor het eerst ingezet en keurde de Raad de eerste steunmaatregelen aan diverse landen goed (o.a. Kamerstuk 21501-02 nr. 2262, Kamerstuk 21501-28 nrs. 219 en 223). Ook werden in 2021 de voorbereidingen getroffen voor de start van het Europese Defensiefonds (EDF), waaruit in 2022 voor het eerst bedragen aan EDF-projecten toegewezen zullen gaan worden (Kamerstuk 21501-28 nr. 225). Vanuit het *European Defence Industrial Development Programme* (EDIDP), een van de voorlopers van het EDF, is in 2021 financiering toegekend aan meerdere projectvoorstellen met Nederlandse betrokkenheid (Kamerstuk 21501-28 nr. 225). Daarnaast werden in november jl. 14 nieuwe PESCO-projecten aangenomen door de lidstaten (Kamerstuk 21501-28 nr. 228). Tot slot stelden de lidstaten op 16 november jl. een mandaat vast voor het Europees Defensie Agentschap (EDA) om onderhandelingen met de VS te voeren over een *administrative arrangement* tussen de VS en het EDA (Kamerstuk 21501-28 nr. 228), en werd door de VS en de EU besloten om een gestructureerde veiligheids- en defensiedialoog op te starten.

Noord-Atlantische Verdragsorganisatie

In 2021 heeft het bondgenootschap verder gewerkt aan NAVO2030, het proces om zeker te stellen dat de NAVO militair sterk blijft, politiek sterker wordt en een meer mondiale benadering kiest. De agenda voor de uitwerking van dit proces is vastgesteld op de NAVO-Top van Brussel 2021 (Kamerstuk 28676, nr. 372). Daarnaast is onder meer de versterking van de bondgenootschappelijke

afschrikking en verdediging, inclusief relevante concepten en onderliggende plannen voortgezet (Kamerstuk 28676, nrs. 356, 371 en 376). Op het gebied van inzet werd in 2021 besloten tot beëindiging van de NAVO-missie in Afghanistan, en heeft Nederland besloten het mandaat voor de *enhanced Forward Presence* (eFP) in Litouwen te verlengen en uit te breiden (Kamerstuk 29521, nr. 435). Verder is in juni 2021 luitenant-admiraal Rob Bauer begonnen als voorzitter van het NAVO Militair Comité, voor een functieduur van drie jaar.

Verenigde Naties

Het hervormen en moderniseren van VN-vredesmissies middels de *Action for Peacekeeping*-agenda (A4P) en het vervolginstituut A4P+ blijft een prioriteit van het Koninkrijk (Kamerstuk 26150, nr. 193). Begin 2021 organiseerde het Koninkrijk samen met de VN een online evenement waar stil werd gestaan bij het driejarige bestaan van de A4P-agenda.

Op 25 en 26 oktober jl. organiseerde Nederland samen met Pakistan een online conferentie over VN-vredesmissies, in aanloop naar de online VN ministeriële bijeenkomst over *peacekeeping* op 7-8 december jl. De ministeriële werd georganiseerd door Zuid-Korea met als doel politieke, materiële en personele steun van VN-lidstaten voor VN-vredesmissies te werven. Nederland heeft tijdens deze conferentie het belang van en de Nederlandse inzet op de A4P-thema's *performance, protection* en *safety & security* benadrukt.

Daarnaast heeft Defensie verschillende (online) cursussen georganiseerd voor Nederlandse en internationale militairen ten behoeve van hun VN-uitzending. Nieuwe initiatieven betroffen onder meer een *Early Warning en Critical Indicator* cursus en de *UN Military Peacekeeping Intelligence (Training of Trainers)* cursus, die wordt ingebed op het *International Peace Support Training Centre* in Kenia.

Tot slot leverde het Koninkrijk in 2021 een militaire bijdrage aan de VN-missies MINUSMA, UNIFIL, UNDOF en UNTSO. De inzet in MINUSMA is in november uitgebreid met een C-130 detachement, als onderdeel van een multilateraal rotatieschema onder leiding van Noorwegen (Kamerstuk 29521, nr. 426).

Organisatie van Veiligheid en Samenwerking in Europa

De OVSE is van blijvend belang voor de Europese veiligheid en biedt een belangrijk platform voor dialoog met Rusland hierover. De OVSE blijft intensief betrokken bij de situatie in en rond Oekraïne. Ook in de OVSE wordt constructieve dialoog en samenwerking met Rusland echter steeds lastiger, gegeven onder andere de Russische terugtrekking uit het *Open Skies*-verdrag per december 2021. Nederland betreurt dit besluit, gezien het belang van dit verdrag als vertrouwenwekkende maatregel.

Overige multilaterale verbanden

In 2021 hebben de ministeriële bijeenkomsten van de *Northern Group*, de *Joint Expeditionary Force* (JEF) en het *European Intervention Initiative* (EI2) voor het eerst sinds 2019 weer fysiek plaatsgevonden. Tijdens de JEF-bijeenkomst op 30 juni 2021 ondertekenden de ministers de *JEF Policy Direction*, die voor uw informatie bij deze Kamerbrief is gevoegd. Dit richtinggevende document biedt een politiek mandaat voor de JEF om breder inzetbaar te worden, complementair aan de NAVO, zowel in crisis- en conflictsituaties als onder de grens van

gewapend conflict. Tijdens oefening *Joint Protector* in september 2021 in Zweden beoefende de JEF besluitvorming en commandovoering bij inzet in hybride situaties, waarbij ook het belang van interdepartementale betrokkenheid bleek. De mogelijkheden voor inzet en bijbehorende procedures en waarborgen worden nader besproken binnen de JEF.

Overige ontwikkelingen

In december 2021 hebben Nederland en Rusland het wijzigingsprotocol bij de bilaterale *prevention of Incidents at Sea* (INCSEA) overeenkomst getekend. De overeenkomst uit 1990 is gericht op het voorkomen van gevaarlijke situaties op en boven zee en het uitsluiten van mispercepties tijdens manoeuvres van onderdelen van beide strijdkrachten. Het wijzigingsprotocol dient om de veiligheid op zee verder te vergroten en escalatie van incidenten te voorkomen. Gerichte acties tegen Zr.Ms. Evertsen in internationale wateren in juni van dit jaar (Kamerstuk 29521, nr. 423 en 425) hebben het nut aangetoond van de structurele INCSEA-besprekingen met Rusland. Nederland hecht belang aan een veiligheidsdialoog met Rusland, omdat dit kan bijdragen aan de-escalatie en het voorkomen van misverstanden, en het militaire transparantie en vertrouwenwekkende maatregelen mogelijk maakt. Dit is ten tijde van gespannen relaties extra belangrijk en sluit aan op het tweesporenbeleid van druk en dialoog dat Nederland voert ten aanzien van Rusland.

DE MINISTER VAN DEFENSIE

drs. K.H. Ollongren